

פרק 59 א‍מריקנה פוסט אימפריום (7): פאקס אמריקנה

<https://greatgame.blog/wp-content/uploads/2020/07/ep-59-pax-americana.mp3>

מנוי לפל"ג [קישור](#).

להורדת הפרק [קישור](#).

להאזנה ב-itunes: [קישור](#).

להאזנה ב-spotify: [קישור](#).

וגם ב-youtube: [קישור](#).

ערך את הפרק והלחין את המוסיקה [גיא שילה](#).

הרצאות "המשחק הגדול" אצלכם [קישור](#).

הסברנו מהו האימפריום, מהו המאפיין הגיאופוליטי שלו [ארה"ב](#) יוצאת להגן ולחזק את אירופה ויפן [ומהו המאפיין המוסרי שלו](#) [ארה"ב](#) כלוחמת בשם החופש והחירות נגד הטוטליטריות הקומוניסטית של בריה"מ. עכשיו כשאנחנו מבינים את האימפריום, אנחנו יכולים להבין איך הוא בדיוק עיצב מחדש את הזירה הבינלאומית ואיך כל מה שאנחנו תופסים כאמיתות ברורות מאליהן [העליונות של הכלכלה על הפוליטיקה](#), מלחמה ועימות כשרידים של העבר, ההתקדמות ההכרחית של ההיסטוריה לקראת שלום ואחוה בין אומות [כולם תוצרים של האימפריום](#) וכולם בסכנה עכשיו כשהוא הסתיים. אך בואו לא נקדים את עצמנו.

המונח "פאקס אמריקנה" (Pax Americana) – שלום אמריקני [נועד לתאר את תקופת השלום היחסית בזירה הבינלאומית אחרי 1945](#) בחסות ארה"ב. אם כמובן תשאלו מישהו שנולד בישראל ב-1945, באנגולה או בווייטנאם, הוא לא ממש יבין על מה אתם מדברים: הפאקס היה בעיקר למעצמות הגדולות של העולם כמו גרמניה, יפן או בריטניה. ארה"ב הביאה שלום לאזור שהיה תחת השפעתה, במיוחד במערב אירופה.

עבור המדינות בתפר שבין אזור ההשפעה הסובייטי והאמריקני התקופה הייתה הכול חוץ משלום: ישראל נלחמה על קיומה מספר פעמים מול מדינות ערב, הודו-סין ידעה מלחמת אזרחים, פלישה של כוחות זרים ורצח עם, הודו ופקיסטן נלחמו זו בזו, באתיופיה ואנגולה התנהלו מלחמות אזרחים ובדרום ומרכז אמריקה חונטות צבאיות וארגוני גרילה טבחו זה בזה

וכמובן באוכלוסייה האזרחית. אנחנו צריכים לחשוב מחדש על "הפאקס אמריקנה" כדי שיתאר במדויק יותר את המציאות של המלחמה הקרה.

המטרה של הפרק היום היא להבין איך האימפריום של האמריקנים עיצב מחדש את הזירה הבינלאומית. אנחנו ניקח את המונח "פאקס אמריקנה" ונגדיר אותו מחדש בתוך התיאוריה הכוללת שלנו של האימפריום והפוסט-אימפריום. אם נבין את הפאקס, אם נבין את התקופה של האימפריום, נוכל להתחיל לשרטט את התקופה של הפוסט-אימפריום. בפרק היום נראה את הבשורה של ארה"ב לכלכלה העולמית והגלובליזציה, למלחמות הנצחיות של אירופה ולרעב התמידי של יפן למשאבים. ואנחנו מתחילים מיד אחרי ההודעה הבאה.

קשה אולי להאמין אך ימים טובים יותר יבואו. הם אולי יבואו בעוד חודש, הם אולי יבואו בעוד שנה, אך ימים טובים יותר יבואו. המשבר והקשיים שאנו חווים עכשיו הם לא כאן לנצח, הם יעברו ☹ אך אסור לנו גם לתת להם שיעברו מבלי שנלמד מהם ונשתפר בזכותם. שעות משבר הן הזדמנויות למי שמבין את גודל השעה, מבין את הסביבה שלו ויכול לפעול. לכל אחד מאתנו יש היום הזדמנות לנצל שעת משבר היסטורית בשביל להתחזק ולהשתפר ☹ והדרך להתחיל את השיפור הזה, היא בהבנה טובה יותר של העולם סביבנו. פל"ג מועדון המנויים של "המשחק הגדול" הוא הדרך שלכם להבין את העולם שלנו שנמצא בטלטה. בואו להנות מניתוח שבועי, חברות בקבוצת הפייסבוק הסגורה של המועדון, אירועי לייב ועוד. בואו למקום היחיד שלא רק מדווח לכם על העולם ☹ אלא גם מסביר אותו. כי בעידן הכאוטי שלנו ☹ ידע הוא כוח. ידע הוא הזדמנות. אז בואו והצטרפו! קישור לעשיית מנוי בהערות הפרק.

מרב-קוטבי לדו-קוטבי

הגדרנו את האימפריום כרעיון שארה"ב צריכה להגן על המדינות החופשיות מפני תוקפנות סובייטית ולקדם את הערכים של דמוקרטיה, שוק חופשי וסחר בינלאומי כדי להוכיח לסובייטים שהערכים שלהם שגויים ולהביא לשינוי בהתנהגותם. האימפריום דורש מארה"ב שני דברים: ראשית הוא דורש מארה"ב לבלום תוקפנות צבאית של הסובייטים היכן שלא תהיה ושנית הוא דורש מארה"ב לקדם את הדמוקרטיה והשוק החופשי בקרב המדינות החופשיות, להנהיג אותן לקראת שפע חומרי וכוח צבאי. אם וובר היה חי הוא כנראה היה טוען שהאימפריום משקף את רוחה הפרוטסטנטית של ארה"ב. בכל מקרה, האימפריום הוא הרעיון שקרא לארה"ב לראשונה בתולדותיה להיקשר לאירו-אסיה דיפלומטית, ביטחונית וכלכלית. השאלה המתבקשת עכשיו היא מה היו ההשפעות של אותו רעיון ואיך הוא שינה את עולמנו.

אנחנו נשתמש במונח "פאקס אמריקנה" בשביל לתאר את הדינמיקה הגיאופוליטית החדשה שבאה מהאימפריום. אנחנו נקבע את תחילתו של ה"פאקס" ב-4 באפריל 1949 עם הקמתה של הברית הצפון אטלנטית ונקבע את סיומו במלחמת המפרץ הראשונה, ב-2 באוגוסט 1990. למה דווקא מלחמת המפרץ הראשונה? עוד אסביר למה, אך לא בפרק הזה. היום העניין שלנו הוא ב"פאקס" עצמו, לא בסוף שלו.

ה"פאקס" אם כן נמתח על כ-40 שנה, מסוף שנות ה-40' עד תחילת שנות ה-90'. יש לו שלושה מאפיינים מרכזיים: ראשית, הקמת מבנה ביטחון חדש וחסר תקדים היסטורי באירופה המערבית, בו צרפת, גרמניה ובריטניה מוכנסות לברית צבאית אחת נגד יריב משותף. מדובר בשינוי יסודי של דינמיקת הכוח של אירופה, שינוי שהביא לתחילת היווצרותו של האיחוד האירופי, שגשוג כלכלי חסר תקדים ביבשת ולנטייה שלנו לחשוב שמלחמות זה עניין של העבר.

שנית, נטרול צבאי של יפן מצד אחד ע"י החוקה הפציפיסטית שלה ומצד שני מתן גישה לטוקיו לשווקים ומשאבים. אחרי חצי מאה בה יפן נלחמה בשביל המשאבים שהיו נחוצים לה, וושינגטון נתנה לה גישה לנפט מערב הסעודית ואיראן^[1], גישה לברזל מאוסטרליה וגישה לשוק הצרכני של ארה"ב. היא עשתה את כל זה בעודה מבטיחה את עצמאותה ושלמותה הטריטוריאלית של יפן מבריה"מ ע"י האמנה לשיתוף פעולה וביטחון הדדי שנחתמה בין המדינות. יפן יכלה להשקיע את האנרגיה שלה בתעשייה ומחקר, במקום במלחמה.

שלישית, במסגרת "הפאקס" ארה"ב עודדה ותמכה בקידום הסחר החופשי ובמידה פחותה יותר גם קידום הדמוקרטיה והשוק החופשי. חשוב לי להדגיש כאן שהסוגיה של קידום דמוקרטיה קיבלה משקל שונה בין ממשלים שונים ובין הקונגרס לבית הלבן. בזמן שהאימפריום קרא לארה"ב להנהיג את מחנה החופש, משיקולים אסטרטגים ממשלים אמריקנים העדיפו דיקטטורים יציבים על פני דמוקרטיות בלתי יציבות. רק בסוף שנות ה-70' הרעיון של הפצת הדמוקרטיה הפך להיות משמעותי ביחסי החוץ של ארה"ב^[2], כחלק מהמאבק האידיאלי בין הקומוניזם והליברליזם.

לעומת הפצת הדמוקרטיה, סחר נתפס מתחילת המלחמה הקרה ככלי של מדיניות החוץ האמריקנית, ללא קשר אם הוא היה נכון לכלכלה הלאומית או לא. וושינגטון תמכה בסחר חופשי והורדת מכסים ככלי למשוך מדינות אל המחנה החופשי או כדי לחזק את בעלות הברית שלה. השאלה האם הצעדים האלו נכונים או לא כלכלית לא נשאלה, האם הם תורמים או פוגעים באינטרסים של היצרנים והצרכנים האמריקנים. הגלובליסטים וודאי יאמרו שסחר חופשי טוב משום שהוא מאפשר שימוש יעיל של הון ומעודד מדינות להתמקצע כל אחת ביתרון היחסי שלה. יש כמה בעיות עקרוניות עם הטיעונים האלו, בעיות שעוד נגע בהן, אך לעת עתה אדגיש את הנקודה המהותית: ההתפשטות של סחר חופשי לא קרתה משום שיקול כלכלי, אלא שיקול אסטרטגי. כלכלה, אנחנו נוטים לשכוח, נמצאת מתחת לפוליטיקה בהיררכית הכוח. זה לא אומר שכלכלה לא משפיעה על פוליטיקה ☐ אך בסופו של יום הפוליטיקה קובעת את אופיה ותוכנה של הכלכלה ע"י חקיקה ואכיפה. לאפל וגוגל יש אולי המון דולרים, אך לממשלת ארה"ב יש את כל האנשים עם רובים.

העובדה הזו היא הסיבה שמלכתחילה הדינמיקה הגיאופוליטית היא שקובעת את צורת הכלכלה העולמית: אם הגיאופוליטיקה מכוונת את המדינות לעימות, הכלכלות שלהן יותאמו לעימות הזה. שוק חופשי וסחר חופשי יכולים לצמוח רק במקום בו הפוליטיקה תומכת בהם. זה נכון בדיוק כפי שזה נכון לכלכלת ריכוזית או קפיטליזם ממשלתי (הכלכלה ההיברידיית של סין). קפיטליזם

וגלובליזציה לא צמחו בצורה ספונטאנית משום שמדינות העולם "ראו את האור" בנוגע לצורה הכלכלית הנכונה. הם צמחו מפני שהזירה הבינלאומית אפשרה להם לעשות זאת. היום אנחנו נראה איך.

אז יש לנו שלושה מאפיינים של "הפאקס": מבנה ביטחוני חדש במערב אירופה, חסות אסטרטגית אמריקנית ליפן וקידום והפצה של סחר חופשי, דמוקרטיה ושוק חופשי בעולם. חשוב לי לציין שזה יהיה טעות לחשוב שמדיניות החוץ של ארה"ב במהלך כל 40 השנים של "הפאקס" הייתה זהה, כשכל ממשל עשה בדיוק את מה שעשה קודמו. במהלך 40 השנים האלו הממשל האמריקני [2] הבית הלבן והקונגרס [2] התפתחו והשתנו ע"י הנסיבות השונות והאישיים השונים בהם. ארה"ב ידעה ב-40 השנים האלו שינויים משמעותיים עם התנועה לזכויות האזרח, מהפכת הפרחים של שנות ה-60, המשבר סביב מלחמת וייטנאם והניאו-ליברליזם של רייגן. אולם בכל תקופה ותקופה ארה"ב הייתה עדיין מחויבת לאימפריוס, גם אם הצעדים שנקטה או האסטרטגיות שבחרה במסגרתו היו שונות. זה יכול להיות ניתוח היסטורי מעניין לבחון את הממשלים השונים מול האימפריוס, אך די לנו לצרכינו באימפריוס בלבד. אנחנו נתחיל לבחון את הממשלים האמריקנים השונים רק אחרי שכבר לא יהיה רעיון מרכזי שיהיה משותף להם.

מציאות חדשה באירופה

אולי אין עוד יבשת שהאימפריוס שינה אותה כמו אירופה. כזכור דיברנו כבר בפרק קודם על הגיאוגרפיה של אירופה ואיך הגיאוגרפיה הזו יצרה מדינות מתחרות זו לזו. בקצרה: לאירופה יש הרבה נהרות קלים לניווט, שלא מתחברים אחד לשני. תוסיפו לזה שאירופה היא בעצם מעין חצי אי של אסיה, חשופה לפולשים ונדידות עמים, והגיאוגרפיה של היבשת עודדה את היווצרותם של מספר עמים שונים, משגשגים ומתחרים. מאז מלחמת שלושים השנים העמים האלו החלו לסדר את עצמם במדינות מתחרות, כשכל עידן בדיפלומטיה האירופית אופיין ע"י איום אחר על היבשת [2] בין 1650 ל-1815 הייתה זו צרפת שאימה להפוך להגמון באירופה. בין 1815 ל-1870 הייתה זו רוסיה במזרח שאימה לדחוק את בריטניה מאירו-אסיה ולהפוך להגמון האירופי החדש. בין 1870 ל-1945 הייתה זו גרמניה, שמשום חוסר הביטחון הגיאוגרפי שלה ניסתה להכניס את כל אירופה תחת שלטונה.

אחרי מלחמת העולם השנייה אירופה הייתה מוכנה להיכנס לעידן חדש במציאות הרב-קוטבית, עם האיום הרוסי במזרח. ההתפשטות הרוסית לתוך מזרח אירופה במהלך מלחמת העולם השנייה הציבה אותה ב-1945 על סף דלתן של איטליה, צרפת, בריטניה וטורקיה. גרמניה הייתה מחולקת בין הכוחות המערביים ובריה"מ, אך גם אם הייתה שבה כמדינה עצמאית הסובייטים לא היו מרשים לה לשוב כמדינה במחנה המערבי. המקסימום שהסובייטים היו מוכנים לו הוא מדינה גרמנית מאוחדת וניטראלית [3], אולי אף מפורזת, שתהיה קלה למניפולציה הודות לכוחות הצבא האדום בפולין וצ'כוסלובקיה.

הבעיה בעידן רב קוטבי כזה אם היה נוצר [2] והוא היה נוצר אם האמריקנים היו מודיעים שהם

מסיגים את כוחותיהם ומאחלים ללונדון בהצלחה [2] הוא שבריה"מ הייתה חזקה מכדי שהמעצמות האירופיות יוכלו לאזן מולה לבדן. אוכלוסיית בריה"מ ב-1946 מנתה לבדה 170 מיליון איש בעוד אוכלוסיית בריטניה מנתה 47 מיליון, זו של צרפת 41 מיליון ושל איטליה 45 מיליון. הכלכלות של שלוש המדינות היו הרוסות עקב המלחמה, עם בריחה עצומה של הון לארה"ב [4], מה שיצר קשיים מוניטריים משמעותיים. בצרפת ואיטליה היו מפלגות קומוניסטיות גדולות שניצלו את המשבר הכלכלי בשביל להרוויח הון פוליטי: בבחירות נובמבר 1946 המפלגה הקומוניסטית הייתה הצרפתית הפכה למפלגה הגדולה ביותר בפרלמנט ובאיטליה המפלגה הקומוניסטית הייתה המפלגה השלישית בפרלמנט עם כמעט 20% מהקולות. ללא הדמוגרפיה של גרמניה וללא מזרח אירופה כאזור מגן מול מוסקבה, מערב אירופה קרוב לוודאי הייתה נופלת לשליטתה הישירה או העקיפה של מוסקבה, אם דרך המפלגות הקומוניסטיות במדינות השונות ואם דרך קנה הרובה של הצבא האדום.

למזלה של אירופה [2] למזלה של הציוויליזציה המערבית כולה [2] זה לא קרה. האימפריום הביא את ארה"ב תחילה לסייע ליוון וטורקיה, לאחר מכן לסייע עם תוכנית מרשל לכל מערב היבשת ולבסוף להכניס את כל המעצמות האירופיות בברית אחת [2] הברית הצפון אטלנטית, נאט"ו. אולם ארה"ב לא רק באה להגנתן של המעצמות האירופיות [2] היא שינתה לחלוטין את הדינמיקה ביבשת. איד?

לפני שאסביר איך חשוב קודם כל להבהיר שמדינות אירופה לא היו חפצים דוממים בפאקס אמריקנה. אם ארה"ב הייתה מחליטה שהיא מחוייבת להגן על אירופה מפני רוסיה בתחילת המאה ה-20 כנראה שברלין, פריז ולונדון היו מתפקעות מצחוק, פטרות את המדיניות החדשה של ארה"ב כ"טירוף של היאנקים" וממשיכות במאבקי הכוח ביניהן. האימפריום הוא רעיון אמריקני, אך בשביל להביא את הפאקס היה צריך שהמעצמות האירופיות יקבלו את ההנהגה האמריקנית. הן קיבלו אותה, כל אחת מסיבותיה שלה.

גרמניה המערבית קיבלה את האימפריום משום שהוא היה לא רק הבטחה מפני השתלטות סובייטית, אלא מפני שהוא גם היה הבטחה מפני הלאומנות הגרמנית. כשגרמניה המערבית בחרה להצטרף לנאט"ו ב-1955 היא בחרה להצטרף למחנה המערבי, לא לעמוד כמדינה נייטרלית. היא הייתה יכולה לשחק בווינגטון ובמוסקבה בשביל להביא לאיחוד מחדש של גרמניה, מה שהיה יוצר מדינה גרמנית נייטרלית בין המחנה המזרחי למחנה המערבי. מדינה כזו, אם הייתה רוצה לשמור על עצמאותה, הייתה במוקדם או במאוחר חוזרת למדיניות לאומנית של התחמשות ושיסוע הענקים משני צדדיה זה בזה. האימפריום היה ההזדמנות של גרמניה להתחיל מחדש ולראשונה לעמוד עם המערב במקום נגדו.

עבור בריטניה האימפריום האמריקני היה הזדמנות להמשיך ולשמור על השפעתה בעולם גם אחרי התמוטטות האימפריה. אפשר לומר שהאסטרטגיה של לונדון מאז 1945 ובמיוחד מאז משבר סואץ של 1956 היא ללכת עם ארה"ב, תוך הגדלת ההשפעה שלה על מקבלי החלטות בווינגטון [5]. במקום לעצב לעצמה מקום חדש בעולם או להילחם על האימפריה המתמוטטת

שלה, בריטניה השלימה עם הדומיננטיות האמריקנית והחליטה להשתמש בדומיננטיות הזו כדי להבטיח את מקומה בעולם. הרי תמיד האיום המרכזי על בריטניה היה מאירופה והישועה שלה הייתה מעבר לים, במושבות הגדולות ובמיוחד היהלום שבכתר הודו. עם איבוד הנכסים הקולוניאליסטים הנכס היחיד שנותר לה היה היחסים המיוחדים וושינגטון. במקום להתעקש לשמור על מקומה כאימפריה, בריטניה בחרה להשלים עם ארה"ב במרכז הבמה ולהפוך את עצמה ליועצת עבור מנהיגת העולם המערבי. ע"י טיפוח היחסים עם וושינגטון בריטניה יכלה לשמור על מקומה בשולחן המעצמות גם כשאיבדה כמעט את כל נכסיה מעבר לים.

אם בריטניה קיבלה את האימפריום כדרך חדשה לשמור על הרלוונטיות שלה וגרמניה קיבלה אותו כהתחלה חדשה בשבילה, צרפת השלימה עמו בחוסר רצון מופגן ותוך התרסה מתמדת. עוד בימי רישלייה צרפת ראתה בעצמה אומה ייחודית, ותחושת הייחודיות ההיסטורית לא הסתלקה גם כשגרמניה הדיחה אותה ממקומה כמעצמה היבשתית החזקה ביותר באירופה. אחרי מלחמת העולם השנייה והתבוסה המבישה לגרמנים דה-גול ביקש להחזיר לצרפת את כבודה העצמי ולהפוך אותה שוב למעצמה עולמית, גם אם במחיר מאבק עם האמריקנים [6].

צרפת היא אולי המעצמה היחידה שההצטרפות למחנה האמריקני לא לקחה ממנה את כוחה הצבאי ועמדתה העצמאית בעולם. בזמן שדה-גול השלים בחוסר רצון עם העובדה שללא ארה"ב מערב אירופה אינה יכולה להתגונן מפני רוסיה, הוא ביקש לגבש מערך ביטחוני אירופי עצמאי מהאמריקנים הכולומר מערך שבו אירופה לבדה אחראית לביטחונה וארה"ב היא רק שותפה אסטרטגית לאירופה. דה-גול רצה אירופה מאוחדת [7] בה צרפת תהיה המנהיגה הפוליטית, גרמניה תהיה הכוח הכלכלי והאיחוד יוכל להגן על עצמו בכוחות עצמו הכולל בנשק גרעיני [8].

איחוד כזה היה פותר שתי בעיות מהותיות של אירופה: ראשית, הוא היה מנתב מחדש את השאיפות הלאומיות של גרמניה הרחק מכוח לאומי לעבר אחדות אירופית. אם אירופה כולה תהיה מאוחדת, לא תהיה עוד לגרמניה סיבה לחשוש מצרפת או פולין ולא תהיה לה סיבה לבקש לחמש את עצמה ולהלך איימים על היבשת. איחוד אירופי יציע לגרמנים ביטחון ושגשוג בדרכי שלום וירתום את המרץ התעשייתי שלהם לרווחתה של היבשת כולה. שנית, איחוד אירופי הוא הדרך היחידה בה צרפת תוכל להמשיך ולהיות רלוונטית על במת העולם. לבדה צרפת לא יכלה להשתוות לכוח הדמוגרפי, הכלכלי והצבאי של בריה"מ או ארה"ב. הדרך היחידה שצרפת תהפוך למעצמת על היא אם אירופה כולה תאוחד וצרפת תעמוד בראשה כמנהיגה הפוליטית. האיחוד האירופי היה בעיני דה-גול הדרך היחידה לצרפת בפרט ולאירופה בכלל לעמוד באופן עצמאי מול בריה"מ וארה"ב יחד.

הבעיה עם חזונו של דה-גול לאירופה מאוחדת, וזו בעיה שתעסיק אותנו בפוסט-אימפריום, היא שבשביל להגשים את החזון הוא היה צריך את האמריקנים במערב אירופה ואת הרוסים במזרח. ללא שני הענקים האלו, חזון האיחוד לא היה מתקדם מעבר להצהרות ונאומים. ראשית, הנוכחות הסובייטית במזרח אירופה ניתקה את איטליה וגרמניה מהבלקנים, פולין ואגן הדנובה. לא היה למדינות האלו לאן לפנות חוץ ממערבה, לכיוון צרפת, בריטניה וארה"ב, אם כלכלית ואם

דיפלומטית. השליטה של מוסקבה בעמים במזרח גם צמצמה את מספר השחקנים הפוטנציאליים להצטרפות לאיחוד, כשאלה הנותרים ממוקמים כולם במערב אירופה [9] מה שנתן לאיחוד בתחילת דרכו מבנה גיאופוליטי אחיד פחות או יותר.

שנית, גרמניה הייתה מוכנה להצטרף לצרפתים בהקמת אירופה מאוחדת מתוך ידיעה שאת המערך הביטחוני של היבשת ינהלו האמריקנים. כל עוד ארה"ב בתמונה גרמניה לא צריכה לדאוג מצרפת, צרפת לא צריכה לדאוג מגרמניה ובריטניה לא צריכה לדאוג מאיחוד בין המדינות. כפי שניסח זאת המפקד הראשון של נאט"ו, מטרת הארגון היא "לשמור את הרוסים בחוץ, האמריקנים בפנים והגרמנים למטה" [9] עם האמריקנים לא הייתה עוד סיבה לשתי המדינות לחשוש צבאית זו מזו, לפחות לא באותה מידה כמו לפני מלחמת העולם השנייה.

הנוכחות האמריקנית גם הייתה בסופו של יום הערבות היחידה מפני פלישה סובייטית. צרפת עם כל שגעון הגדלות שלה לא הייתה יריב שווה ערך לבריה"מ, לא דמוגרפית, לא צבאית ולא גרעינית. בזמן שדה-גול חיזר במהלך שנות ה-60' אחר ליבה של גרמניה המערבית, גרמניה המערבית ידעה שבסופו של יום הנוכחות האמריקנית היא ששומרת על גרמניה. אם האמריקנים לא היו מקימים את נאט"ו, הגרמנים היו מעדיפים לחפש יחסים חדשים עם בריה"מ גם על חשבון פריז, פשוט משום הפרשי הכוח העצומים שבין פריז ומוסקבה. צרפת יכלה לשחק במנהיגת האיחוד הודות למחויבות האמריקנית להגנת היבשת.

התוצאה של האימפריום באירופה מוכרת לכולנו: הכלכלות המתועשות של מערב אירופה יכלו לראשונה להפנות את מרצן לייצור אזרחי במקום חימוש צבאי. במקום שמעברי הגבול בין גרמניה וצרפת יהיו מקור לדאגה לאסטרטגים צבאיים, הם הפכו לבסיס לאינטגרציה הולכת וגדלה של מערב אירופה. ב-1951 באמנת פריז הוקמה הקהילה האירופית לברזל ופחם. ב-1957 חתמו מדינות מערב אירופה על אמנת רומא, שהקימה את הקהילה הכלכלית האירופית במטרה המוצהרת של אינטגרציה כלכלית ואיחוד שלם יותר של אירופה [9]. הקהילה הכלכלית האירופית המשיכה והתפתחה, המשיכה והתרחבה [9] מוסיפה עוד מדינות לשוק המשותף ומרחיבה את המנגנונים הפוליטיים שלה, עד שב-1993 הקהילה הוחלפה במה שאנחנו מכירים היום כאיחוד האירופי.

השלום במערב אירופה, האינטגרציה הכלכלית והאיחוד הפוליטי כולם גרמו לעיוותים בראייה שלנו של העולם. משום שההיסטוריה שאנו מכירים היא אירו-צנטרית ומפני שרוב שנותיה של אירופה עברו במלחמה כזו או אחרת, השלום במערב אירופה הביא את התפיסה שהעולם הופך פחות ופחות אלים, שהמלחמה הפכה למשהו של ימים עברו ושהאנושות הצליחה [9] איכשהו [9] להתגבר על הטבע האלים שלה [10].

ההשקפה הזו מעוותת את ההבנה שלנו את העולם סביבנו. הסיבה שאנחנו חושבים שהעולם הפך פחות אלים היא משום שב-75 השנים האחרונות המעצמות תעשייתיות לא נלחמו זו בזו. זה הכול. מספר ההרוגים הכולל במלחמות נמצא בירידה משום שלא משנה כמה נמרצים יהיו לוחמי גרילה

באפריקה או חונטות במרכז אמריקה, הם לא יוכלו להתחרות בהיקף ההרוגים שיוצרת מלחמה מתועשת. אז מצב השלום באירופה, מצב שלום שנוצר הודות לאימפריום האמריקני, מעוות את הראייה שלנו [1] זירת הסכסוך העקובה ביותר מדם של העולם [2] מערב אירופה [3] הפסיקה להילחם, ואנחנו רואים בזה הוכחה שהאנושות כולה הצליחה להתגבר על טבעה האלים.

אם כבר נגעתי בסוגיה, חשוב לי להפנות את תשומת הלב שניסיון להסיק מסטטיסטיקה של אלימות על מגמת האלימות, לכל הפחות בכל הקשור למלחמות, הוא ניסיון למצוא מגמה היכן שהיא אינה קיימת. טאלב הקדיש ניתוח ארוך בשביל לפרק את הטיעון הבסיסי של הפסיכולוג סטיבן פינקר בספרו "המלאכים הטובים של טבענו": טאלב מראה שאיננו יכולים לטעון שהאלימות נמצאת במגמת ירידה, משום שכל שנדרש הוא אירוע אחד [4] מלחמה גדולה [5] כדי להרוס לחלוטין את הטיעון. אם מחר בבוקר חלילה תפתח מלחמת העולם השלישית, כל המגמה של 75 השנים האחרונות תעלה באש. זה כבר קרה בעבר: ב-1860 אדם בשם ה.ט באקל (Buckle) כתב שהשלום הארוך בזמנו הוא הוכחה לשיפור במוסריות של האנושות, כחלק ממגמה שתביא לסיומה של המלחמה [11]. מיותר לציין ש-50 שנה מאוחר יותר "האנושות המוסרית" של אירופה רצחה את עצמה במלחמת העולם הראשונה.

השלום במערב אירופה גם מביא להערכה לא נכונה של החץ הסיבתי בין שלום ומסחר [6] האינטגרציה הכלכלית באה אחרי האינטגרציה הביטחונית, או העלייה בסחר באה אחרי השלום בין המדינות. השלום במערב אירופה הוא אינו הוכחה שמסחר פורח מביא לשלום, אלא אולי אם בכלל ששלום מביא למסחר פורח. אם נסיר את היסודות של השלום באירופה, האם המסחר ישרוד? אולי, אך לא בצורתו הנוכחית.

לבסוף, האינטגרציה הכלכלית במערב אירופה פגעה ביצרנים אמריקנים, שמצאו את עצמם מחוץ לאיחוד המכסים האירופי, אך ארה"ב תמכה באינטגרציה מתוך רצון ליצור בחזית המערבית של בריה"מ גוש כלכלי אחד [12]. ארה"ב הייתה מוכנה להקריב אינטרס כלכלי בשם האימפריום, להעדיף את היעד הלאומי הרחב על פני הצורך הכלכלי הצר. יותר מזה [7] אינטגרציה פוליטית של אירופה ליצירת יישות אחת היא איום אסטרטגי פוטנציאלי על ארה"ב. כפי שצינתי [בפרק](#) על ארה"ב האינטרס הלאומי הבסיסי של ארה"ב הוא לוודא שאירו-אסיה נשארת בחלק שלה של העולם. זה אומר לא להגמון מזרח אסיה ואלא להגמון אירופי. אולם ארה"ב הייתה מוכנה להשלים עם איחוד מערב היבשת מתוך ראייה שלו ככלי לנצח את הסובייטים באירופה. אם האימפריום כבר לא יהיה, האם ארה"ב תמשיך להשלים עם האיחוד הפוליטי של אירופה? אנחנו יודעים שהיא כבר לא משלימה עם תנאי הסחר שלו כלפיה.

ארץ השמש העולה

אם באירופה ארה"ב שינתה את הדינמיקה הגיאופוליטית, עבור יפן ארה"ב הציעה נתיב חדש להתפתחות שלא דורש כיבוש ושליטה בעמים אחרים.

הסיפור של יפן במחצית הראשונה של המאה ה-20 הוא של אומה שמעוניינת בתיעוש נרחב אך אין לה את המשאבים בשבילו. מעשית באיים של יפן אין משאבים טבעיים שיכולים לתמוך בתיעוש רחב, ומשום שרוב שטחה הוא הררי ומכוסה יערות אין לה גם שטחי חקלאות מספיקים. יפן תלויה בשביל התעשייה שלה בייבוא של כמעט כול חומרי הגלם להם היא זקוקה, כולל פחם וברזל בשביל פלדה, נחושת, ניקל, נפט וגז טבעי[13]. יפן גם צריכה לייבא כ-60% מהצריכה הקלורית שלה וכ-70% מצריכת הדגן שלה[14].

הדבר היחיד שכן יש ליפן הוא מיקום ☐ שרשרת האיים של יפן נמתחת מהאי סחלין מול סיביר בצפון מזרח אסיה עד לטאיוואן. במהלך סוף המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20 יפן השתמשה בעמדה הגיאואסטרטגית שלה תחילה לכבוש את חצי האי הקוריאני וטאיוואן ולאחר מכן להתפשט למנצ'וריה ולהשתלט על רובו של החוף המזרחי של סין. במהלך מלחמת העולם השנייה יפן המשיכה והתפשטה לדרום מזרח אסיה, כובשת את הפיליפינים, הודו-סין ואינדונזיה. אילולא ההתערבות של ארה"ב אפשר ויפן אף הייתה מצליחה לשים תחת ידיה את אוסטרליה.

יפן התפשטה במרחב הפסיפי בין השאר משום הצורך שלה במשאבים ☐ היא הייתה צריכה נפט מדרום מזרח אסיה, אורז מסין ופחם וברזל מאוסטרליה. ללא המשאבים הללו התיעוש בה היה נעצר. ללא תיעוש נרחב היא לא הייתה יכולה לעמוד ככוח שווה למעצמות המערביות במזרח אסיה ולהגן על האינטרסים הלאומיים שלה מפניהן. יפן ראתה והשתתפה בחלוקה של סין ע"י המעצמות המערביות ☐ לא הייתה לה שום הבטחה שאחרי שהן יסיימו עם סין הן לא יפנו אליה. אז היפנים עשו את מה שכל מעצמה אחרת עשתה במהלך המאה ה-19 ☐ היא יצאה ולקחה את השטחים שהיא הייתה צריכה מהם משאבים.

באופן מפתיע התבוסה לארה"ב שינתה את כל זה. ראשית, האמריקנים קשרו את ידיה של יפן בתחום הצבאי ע"י הענקת חוקה חדשה למדינה בה היא דוחה את זכותה להכריז מלחמה, מסרבת לפלוש למדינות אחרות ומתנגדת להחזקה של יכולות צבאיות שמטרתן העיקרית תקיפה של מדינות אחרות. עם החוקה החדשה וושינגטון הבטיחה שטוקיו תוגבל לקדם את כוחה והשפעתה בדרכי שלום, לא מלחמה.

שנית, ב-1951 יפן וארה"ב חתמו על האמנה לשיתוף פעולה וביטחון, שהכניסה את יפן תחת המטריה הגרעינית של ארה"ב. על-פי האמנה וושינגטון התחייבה לצאת להגנתה של יפן מול כל איום של צד שלישי ויפן בתמורה העניקה לארה"ב את הזכות להשתמש בבסיסי היס, האוויר והיבשה שלה, כמו גם להציב כוחות קבועים ביפן. כך יפן לא רק קיבלה בכתב ערבויות ביטחון, אלא את הנוכחות הפיזית של כוחות אמריקנים ☐ סימן ברור שוושינגטון תהיה מוכנה לעמוד בהתחייבויות שלה אם תצטרך.

ביחד החוקה והאמנה הפנו את יפן לכיוון של התחזקות כלכלית על-פני התחזקות צבאית. החוקה חסמה את האפשרות לפלוש למדינות אחרות והאמנה הסירה את הדחף לבנות כוח צבאי גדול. עם המחויבות האמריקנית להגן על יפן מאיומים חיצוניים ☐ בראשם בריה"מ ☐ יפן הייתה

חופשית להשקיע את המרץ שלה בפיתוח הכלכלה שלה. אולם כאן אנחנו חוזרים לנקודה הראשונה ² יפן צריכה משאבים מן החוץ והיא צריכה גם שווקים למכור את התוצרת שלה. אם אין לה מושבות, איך היא אמורה להשיג את שני אלה?

כאן שוב נכנס האימפריוס. משום שהאמריקנים ראו את האינטרס הלאומי שלהם בשגשוג של המדינות החופשיות, הם היו מעוניינים לאפשר ליפן לצמוח כלכלית, גם במחיר האינטרס הכלכלי של ארה"ב עצמה. כך בשנות ה-50' ארה"ב אפשרה ליפן לשמור על השווקים שלה סגורים, במיוחד השווקים הפיננסיים, בשביל לקדם את התיעוש שלה ^[15]. יפן יכלה לשמור על ריבית נמוכה מבלי לסבול מבריחה של הון ממנה, מכריחה משקיעים להזרים את כספם לתעשייה היפנית ע"י הלוואות.

כמו בשווקים הפיננסיים, גם במסחר ארה"ב הייתה מוכנה לשים את האינטרס הכלכלי שלה במקום שני מול האינטרס האסטרטגי להבטיח שיפן תהיה חלק מהמחנה האמריקני ותהנה משגשוג כלכלי. בשיחות שקדמו לצירופה של יפן ל-GATT היפנים ניצלו את האינטרס האסטרטגי של ארה"ב בהם כדי להשאיר את רוב המכסים שלהם על ייבוא מהמערב ולסגור את התעשייה שלהם להשקעות מבחוץ. האמריקנים היו מודעים לכך ובכל זאת הסכימו לתנאים כלכליים פחות טובים להם, דוחפים לכניסתה של יפן ל-GATT כחברה מלאה ב-1955 למרות שהיא לא ביצעה ליברליזציה מלאה של המסחר שלה ^[16].

הצירוף שלה ל-GATT אפשר ליפן להנות מגישה יציבה למשאבים לתעשייה שלה ושווקים למוצרים שלה. הנוכחות הגלובלית של האמריקנים אבטחה את קווי השיט אליה. יפן יכלה לייבא נפט מערב הסעודית, פחם מאוסטרליה, חיטה מארה"ב ולייצא את המוצרים שלה לאמריקנים ולאירופים. GATT מנע מהמדינות השונות להטיל מכסים על התעשייה היפנית ואפשר לעסקים יפנים להמשיך ולכבוש נתחי שוק, להמשיך ולשכלל את המוצרים שלהם, ללא חשש ששותפות הסחר של יפן יפנו למכסים כדי להגן על התעשיות המקומיות שלהן. האימפריוס האמריקני אפשר ליפן לצמוח כענק תעשייתי, בעודו מבטיח שאותו ענק תעשייתי לא יפנה את כוחו להשתלט צבאית על מזרח אסיה.

עולם חדש

הפאקס אמריקנה שינה לחלוטין את איך שאנחנו חושבים וחיים את העולם. קשה להפריז בכמה המצב הזה שונה רדיקאלית מהעולם שקדם לו ² לא עוד מלחמה בין המעצמות התעשייתיות, אלא שיתוף פעולה. לא עוד אימפריות, אלא סחר בינלאומי. לא עוד אנרכיה של כוח, אלא חוק וסדר בינלאומי. אחרי שתי מלחמות עולם דורות שלמים נולדו בארה"ב, במערב אירופה וביפן שלא רק שלא חוו מלחמה בקנה מידה גדול ² אלא שיכלו להתחיל ולדמיין שהמלחמה הפכה לעניין שולי, שהקונפליקט הוא נחלת העבר.

הטעות שלהם, הטעות שלנו, היא להתעלם מהחשיבות של האימפריוס האמריקני. אם ארה"ב לא

הייתה רואה את המלחמה שלה בבריה"מ כמאבק בין טוב ורוע, ספק אם היינו מקבלים את הפאקס אמריקנה. גם אם ארה"ב הייתה רואה חשיבות לאזן מול בריה"מ, היא הייתה יכולה לעשות זאת ע"י קשרים צבאיים עם בריטניה, צרפת ויפן. במקום זאת ארה"ב הייתה מוכנה לעשות יותר מרק להציב כוחות צבא [?] היא התחייבה להגן צבאית על מערב אירופה ויפן. היא הייתה מוכנה לאפשר לבעלי הברית שלה לפתח את כלכלתם גם במחיר פגיעה באינטרס הכלכלי האמריקני. היא הייתה מוכנה לאבד את היתרון התחרותי שלה במערב אירופה ולאפשר ליפן להמשיך ולהיות סגורה לה בשביל המטרה העליונה של להוכיח לבריה"מ שארה"ב וערכיה הם הצודקים.

הודות לאימפריום בפעם הראשונה בהיסטוריה המונח "המערב" קיבל משמעות מדינית קונקרטי, כמחנה של המדינות החופשיות בהובלת ארה"ב. עד 1945 לדבר על "המערב" כיישות מדינית הוא מגוחך, משום התחרויות הרבות בין בריטניה לצרפת, בין שתיהן לגרמניה ובין אירופה לארה"ב. אך עם בואו של האימפריום נוצר גם המערב, שלראשונה פעל פחות או יותר ביחד בשביל לבלום את הסובייטים.

האימפריום גם הביא לסיום של האימפריות הקולוניאליסטיות של המעצמות האירופיות, בראשן בריטניה וצרפת. עם משבר סואץ ב-1956 ארה"ב הבהירה לשתי המדינות שהמחויבויות שלה אליהן אינן כוללות את האינטרסים האימפריאליסטים שלהן, וללא תמיכה אמריקנית שתיהן היו חלשות מדי להחזיק לבדן במושבות שלהן מעבר ליס. אפריקה סוף-סוף שוחררה מעול הקולוניאליסטים, כחלק מהראייה של ארה"ב את עצמה כמדינה אנטי-אימפריאליסטית וידידה של העולם המתפתח[17].

אתם יכולים לנקוט בגישה צינית ולגחך על הראייה של ארה"ב את עצמה כמדינה אנטי-אימפריאליסטית, אך אני רוצה שוב לחזור על הנקודה שהדגשתי עוד בהתחלה: האימפריום האמריקני לא אימפריאליזם אמריקני. יהיה אשר יהיה השיפוט שלכם את האופי האמריקני ומעמדה המוסרי, האימפריום שהיא קיבלה בסוף מלחמת העולם השנייה היה אימפריום שהביא איתו בעיקר חובות [?] לא זכויות. איזו עוד מדינה, אחרי שהביסה את יריביה, התחייבה להגן עליהם ופתחה את השוק שלה אליהן? איזו עוד מדינה, אחרי מאמץ צבאי אדיר, בחרה לא לקחת נכסים וזכויות לעצמה אלא דווקא להעניק את התנאים שיאפשרו למדינות אחרות לצמוח ולשגשג גם אם הדבר יפגע באינטרס הכלכלי שלה? האימפריום היה פרי האידיאליזם האמריקני והרצון ליצור סדר ליברלי המבוסס על החוק הבינלאומי, התנגדות למלחמה ועידוד של סחר בינלאומי. במשך 40 שנה המדינות המתועשות של העולם נהנו מהפאקס ויכלו תחת האימפריום לפתח את המסחר ביניהן, לבנות את הכלכלות שלהן ואף לשלוח סיוע למדינות המתפתחות. במשך 40 שנה, למרות המאבק לכוח בין בריה"מ לארה"ב, מערב אירופה ידעה רק אינטגרציה גדלה והולכת ויפן חוותה נס כלכלי מבלי לכבוש לעצמה מושבות חדשות. כוחות אמריקנים מחצי האי הקוריאני במזרח, דרך וויטנאם, המפרץ הפרסי ועד מרכז אירופה בלמו את ההתפשטות הקומוניסטית והגנו על מחנה החופש.

האם לכל אורך 40 השנים של הפאקס ארה"ב ובעלות בריתה היו בתמימות דעים? וודאי שלא. האם ארה"ב תמיד הסכימה לשים את האינטרס הכלכלי שלה במקום שני? גם לא. הפאקס אמריקנה הוא תקופה שמלאה באירועים היסטוריים, בוויכוחים בין בעלי ברית ואפילו לעיתים בנסיגות זמניות במחויבות של ארה"ב לזירות ספציפיות. אך לכל אורך הפאקס המטרה של ארה"ב הייתה ברורה: לשכנע את הסובייטים שהדרך שלהם היא הלא נכונה ולהביא אותם לבחור בדרך של דיאלוג עם המערב במקום תוקפנות נגדו. כל 40 השנים של הפאקס הם עדות לכוחו של האימפריזם, אך הן אינן עדות לשינוי מהותי בטבעו של האדם. הדינמיקה הגיאופוליטית השתנתה ^[2] והיא יצרה שינוי בהתנהגות של השחקנים הבינלאומיים. קחו את האימפריזם ^[2] וכל מה שאנחנו תופסים כמובן מאליו יכנס תחת סימן שאלה.

אולם לפני שאנחנו באים להעמיד את סימני השאלה האלו, חסר לנו עוד חלק אחד ^[2] ארה"ב התחייבה להנהיג את העולם מול הסובייטים. היא קיוותה להביא את מוסקבה לדיאלוג. מה שהיא קיבלה הוא משהו שאף אחד לא חלם עליו: ההתמוטטות המוחלטת של האימפריה הסובייטית. אחרי שהכרנו את האימפריזם ואת השלום שהוא הביא, בפרק הבא נכיר את סופו הבלתי צפוי. תודה לכם על ההקשבה.

Loftur Thorarinnsson, "A Review of the Evolution of the Japanese Oil Industry, [\[1\]](#) Oil Policy and its Relationship with the Middle East", OIES PAPER: WPM 76 ((February 2018

Marian L. Lawson, Susan B. Epstein, "*Democracy Promotion: An Objective of* [\[2\]](#) *U.S. Foreign Assistance*", Congressional Research Service R44858 (January 4 2019). <https://fas.org/sgp/crs/row/R44858.pdf>

[\[3\]](#) קיסינג'ר, 2012, עמ' 473-500.

[\[4\]](#) Eric Helleiner, 1994, p. 58-62.

[\[5\]](#) קיסינג'ר, 2012, עמ' 576-580.

[\[6\]](#) שם, עמ' 580-581.

Adrian Waters, "*Charles De Gaulle and his 'Europe of Nations' - Theory and* [\[7\]](#) *Practice*", Institute for a Greater Europe, 25/06/2019. <https://www.institutegreatereurope.com/single-post/2019/06/25/Charles-De-Gaulle-and-his-Europe-of-Nations—Theory-and-Practice>

Philip H. Gordon, "*Charles De Gaulle and the Nuclear Revolution*", in "*Cold* [\[8\]](#) *War Statesmen Confront the Bomb: Nuclear Diplomacy Since 1945*", edited by

John Gaddis, Philip Gordon, Ernest May, and Jonathan Rosenberg, Oxford: Oxford University Press, 1999.
<https://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/0198294689.001.0001/acprof-9780198294689-chapter-10>

The Treaty of Rome”, 25/03/1957.” [9]
https://ec.europa.eu/romania/sites/romania/files/tratatul_de_la_roma.pdf

See for example: Michael Shermer, *“The Decline of Violence”*, Scientific American, 1/10/2011.
[/https://www.scientificamerican.com/article/the-decline-of-violence](https://www.scientificamerican.com/article/the-decline-of-violence)

Pasquale Cirillo and Nassim Nicholas Taleb, *“What are the chances of a third world war?”*, Real World Risk Institute Working Paper Series.
<https://www.fooledbyrandomness.com/longpeace.pdf>

Alan Wm. Wolf, *“Paradigm lost? US Trade Policy as an Instrument of Foreign Policy”*, Speech to American University, Washington D.C, 05/02/2018.
https://www.wto.org/english/news_e/news18_e/ddgra_09feb18_e.htm

Kitajima Masamoto, Akira Watanabe et al., *“Japan”*, Encyclopedia Britannica, 16/07/2020. <https://www.britannica.com/place/Japan>

Hirasawa Akihiko, *“Formation of Japan’s food security policy: Relations with food situation and evolution of agricultural policies”*, Norinchukin Research Institute, 01/08/2017. https://www.nochuri.co.jp/english/pdf/rpt_20180731-1.pdf

.Eric Helleiner, 1994, p. 74-75 [15]

Aaron Forsberg, *“The Politics of GATT Expansion: Japanese Accession and the Domestic Political Content in Japan and the United States, 1948-1955”*, (Business and Economic History, Vol. 27 No. 1 (Fall 1998

.523 עמ' 2012, קיסניג'ר, [17]